

Vapaaehtoinen
pelastuspalvelu

VAPAAEHTOISEN ENSIHUOLTO-OPAS

Sisällysluettelo

Ensihuolto osana Vapaaehtoista pelastuspalvelua.....	4
Vapaaehtoisen pelastuspalveluverkoston valmius.....	5
Suomen Punainen Risti koordinoi sosiaali- ja terveysalan järjestöjä häiriötilanteissa.....	6
Ensihuollollinen auttaminen	7
Mitä ensihuolto on?	8
Ensihuollon rooli viranomaistoiminnan tukena.....	9
Yhteistyö varautumisessa.....	10
Yhteistyösopimukset	12
Sosiaalipäivystys – keskeinen yhteistyökumppani käytännön toiminnassa....	13
Ensihuollon sisältö ja tehtävät.....	14
Ensihuollollisen auttamisen vaiheet.....	15
Ensihuollon sisältökokonaisuudet	16
Autettavan kohtaaminen ja henkinen ensiapu	16
Vaatteet ja muut välttämättömät tarvikkeet	19
Perusterveydenhuollon tukeminen.....	21
Ruokahuolto	24
Evakuointitilanteissa avustaminen	26
Keräystoiminta	31
Neuvonta ja käytännön apu.....	32
Perheyhteyksien palauttaminen.....	32
Hälytysryhmän toiminta ja sen jäsenenä toimiminen	33
Vapepan hälytysryhmätoiminta	34
Hälytysryhmien minimivaatimukset	34
OHTO-hälytysjärjestelmä.....	34
Hälytysryhmäläisen omat valmiudet	36
Johtaminen hälytystilanteissa	36
Luottamuksellisuus ja vaitiolo	38
Turvallinen toiminta ensihuoltotehtävissä	39
Auttajan jaksaminen.....	40
Lähdeluettelo.....	42

Teksti	Mikael Lehtinen, Mira Miettinen, Mari Rantio, Sirpa Tamminen, Anja Tunturi, ja Tommi Mattila. Pohjaa oppaan edellisiin versioihin (2008 ja 2016).
Kuvat	Suomen Punainen Risti
Toimitus	Suomen Punainen Risti, valmiuden yksikkö
Julkaisija	Suomen Punainen Risti 2023 (päivitys 3/2024)
Paino	Trinket Oy
ISBN	978-951-658-187-6

Hyvä lukija,

ensihuolto on organisoitua vapaaehtoistoimintaa, jolla autetaan ja tuetaan ihmisiä äkillisissä onnettomuuksissa ja häiriötilanteissa. Vuosittain Vapaaehtoisen pelastuspalvelun järjestöjen vapaaehtoiset osallistuvat viranomaisen hälyttämänä kymmeniin ensihuolto-tehtäviin.

Tämä opas on tarkoitettu Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuoltotoiminnan koulutusmateriaaliksi ja suunnattu Vapepan jäsenjärjestöjen hälytysryhmätoiminnasta kiinnostuneille tai jo mukana oleville vapaaehtoisille. Tavoitteena on edistää viranomaisten ja vapaaehtoisten sujuvaa yhteistyötä häiriötilanteissa. Oppaassa kerrotaan, mitä on vapaaehtoinen ensihuoltotoiminta, miten se tukee viranomaisomaistyötä ja miten ensihuollollista valmiutta ylläpidetään. Ensihuollon perus- ja jatkokurssien osaamistavoitteet on kirjattu oppaaseen kunkin jakson kohdalle.

ENSIHUOLTO OSANA VAPAAEHTOISTA PELASTUSPALVELUA

Kuva: Jussi Vermaa

OSAAMISTAVOITTEET

Peruskurssi: Osallistujalla on selkeä kuva ensihuoltotoiminnasta Vapaaehtoisen pelastuspalvelun verkostossa.

Jatkokurssi: Osallistuja osaa järjestää lisää apua Vapepa-verkostossa ja tuntee oman alueensa Vapepan toimijat ja osaamisalueet.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (Vapepan) verkoston tehtävänä on auttaa ihmisiä ja avustaa viranomaisia erilaisissa tilanteissa, jossa tarvitaan koulutettuja vapaaehtoisia viranomaisten toimintaa tukemaan. Vapepan toiminta on pyyteetöntä, viranomaista tukevaa, organisoitua ja koulutettua vapaaehtoistoimintaa. Toiminnassa on mukana noin 50 järjestöä ja yhteisöä, joilla kaikilla on omaa erikoisosaamista. Järjestöjen vapaaehtoiset muodostavat ympäri Suomen toimivia hälytysryhmiä. Vapepassa ei ole henkilöjäseniä, vaan siinä toimitaan jäsenjärjestöjen kautta.

Suomen Punainen Risti toimii Vapaaehtoisen pelastuspalvelun yhteysjärjestönä ja koordinoi maalla pelastuspalvelutoimintaa. Vapaaehtoista meri- ja järvipelastustoimintaa koordinoi Suomen Meripelastusseura ja vapaaehtoista lentopelastustoimintaa Suomen Lentopelastusseura.

Vapaaehtoisen pelastuspalveluverkoston valmius

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmius perustuu sen jäsenjärjestöjen ja hälytysryhmien varautumiseen. Kukin järjestö tarjoaa omaa osaamistaan, henkilöstöään ja kalustoaan viranomaisten tueksi Vapepan hälytysjärjestelmän kautta. Vapepan jäsenjärjestöt varautuvat tehtäviinsä kouluttamalla vapaaehtoisia ja järjestämällä harjoituksia sekä varustamalla ja organisoimalla hälytysryhmiä. Vapepa-verkoston vahvuutena on saada iso joukko koulutettuja auttajia nopeasti viranomaisia tukeviin tehtäviin.

Vapepan tehtäviä avustustilanteissa voivat olla esimerkiksi erilaiset kadonneen henkilön etsintätehtävät, kuten maasto-, taajama-, vesistö- ja vedenalainen etsintä. Etsintätehtävissä ja muissa viranomaisen avustamistehtävissä voidaan tarvita vapaaehtoisten järjestämänä mm. viestitystä, liikenteen ohjausta, kuljetusta, muonitusta sekä henkistä tukea kadonneen henkilön läheisille ja etsijöille. Myös omaisuuden pelastaminen ja ympäristö- onnettomuuksissa avustaminen kuuluvat Vapepa-verkoston tehtäviin.

Ensihuollon tehtävät ovat erilaisia auttamistilanteesta riippuen. Näitä tehtäviä voivat olla esimerkiksi henkinen tuki, evakuoinnissa avustaminen, ensiapu, ruokahuolto, lemmikkieläimistä huolehtiminen ja lastenhoito.

Viranomainen voi pyytää Vapepaa tuekseen myös muissa vapaaehtoisille soveltuvissa tehtävissä, joten lista eri toimintamuodoista ei ole tyhjentävä. Maailma ympärillämme muuttuu nopeasti ja eteen voi tulla uusia ja ennen kokemattomia häiriötilanteita. Tärkeintä on tunnistaa avun tarve erilaisissa auttamistilanteissa sekä tuntea oman alueen vapaaehtoisjärjestöjen osaaminen.

Vapepa saa hälytysjärjestelmänsä kautta maalla tapahtuvaan toimintaan noin 500 hälytystehtävää vuodessa. Yleisin hälytystehtävä on kadonneen henkilön etsintä. Lisäksi vapaaehtoisella meripelastuksella on vuosittain noin 1500 tehtävää ja lentopelastuksella noin 100. Vapepa-verkostolla on maatoiminnassa yli 1000 hälytysryhmää, joihin kuuluu yli 10 000 vapaaehtoista hälytettävää. Ensihuolto-osaamista on noin 200 ryhmällä, joissa yli 2000 vapaaehtoista.

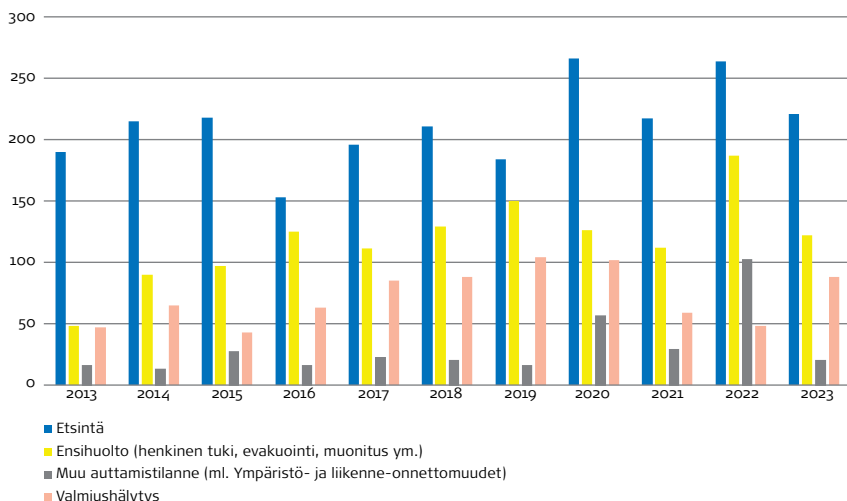
Suomen Punainen Risti koordinoi tarvittaessa sosiaali- ja terveysalan järjestöjä häiriötilanteissa

Sosiaali- ja terveysministeriöllä ja Suomen Punaisella Ristillä on vuonna 2021 päivitetty yhteistyöpöytäkirja varautumisesta ja ensiaputoiminnasta. Pöytäkirjassa on sovittu, että Suomen Punainen Risti kouluttaa ja ylläpitää ensi-apu-, ensihuolto- ja psykososiaalisen tuen ryhmiä sekä koordinoi vapaaehtoista pelastuspalvelua ja tarvittaessa muita sosiaali- ja terveysviranomaisten tukena ja täydennyksenä toimivia vapaaehtoisryhmiä. STM huolehtii osaltaan Punaisen Ristin ja muun vapaaehtoisen valmiustoiminnan kytkemisestä osaksi viranomaisten valmiussuunnittelua ja muuta varautumista.

Tavoitteena on, että riskianalyyysiin ja tarpeeseen perustuen viranomaisten käytössä on riittävä määrä vapaaehtoisia ensi-apu- ja avustustehtäviin. Vapaaehtoisten osallistumisesta, hälyttämisestä ja koordinoinnista sovi- taan erikseen vastuuviranomaisen kanssa.

Yhteistyöpöytäkirjan tarkoituksena on edistää kuntien, Punaisen Ristin ja muiden vapaaehtoistoimijoiden sujuvaa yhteistyötä häiriötilanteissa.

Toiminta maalla 2013–2023

Kuva: Vapean tehtävien määrä 2013–2023 (pl. meri- ja lentopelastus)

ENSIHUOLLOLLINEN AUTTAMINEN

Kuva: Lassi Kovisto, Punainen Risti

OSAAMISTAVOITTEET

Peruskurssi: Osallistuja tuntee ensihuollon määritelmän. Osallistuja ymmärtää, että vapaaehtoistyö tukee ja täydentää viranomaisen toimintaa, mutta ei korvaa sitä.

Jatkokurssi: Osallistuja osaa soveltaa ensihuollon taitoja käytännön tehtävissä. Osallistuja tuntee viranomaisorganisaation ensihuoltotehtävissä ja osaa toimia yhteistyössä viranomaisen kanssa sekä tuntee oman alueensa toimintatavat.

Erilaisissa onnettomuus- ja häiriötilanteissa onnettomuuden kohdanneet henkilöt, heidän läheisensä sekä tilanteessa toimivat auttajat tarvitsevat usein monenlaista apua ja tukea. Lakisääteinen vastuu onnettomuustilanteissa auttamisesta jakautuu viranomaisille toimialansa vastuiden mukaisesti. Organisoitu vapaaehtoissektori on merkittävä voimavara viranomais-toiminnan tukena. Vapaaehtoisten toteuttamaa apua ja tukea onnettomuus- ja häiriötilanteissa kutsutaan Vapepa-verkostossa vakiintuneella käsitteellä ensihuolto. Ensihuoltotoiminnalle on määritelmällistä se, että toiminta käynnistetään viipymättä onnettomuuden tai häiriön tapahduttua ja sitä jatketaan tarvittaessa seuraavien lähivuorokausien ajan.

Mitä ensihuolto on?

Vapepan käyttämän määritelmän mukaan ensihuolto on:

Ensihuolto on toimintaa, jonka tarkoituksena on antaa ihmisille apua ja tukea onnettomuudessa, häiriötilanteessa tai sellaisen jälkeen. Ensihuolto on osa sosiaalitoimen psykososiaaliseen tukeen liittyvää viranomaistehtävää, jota voidaan tukea vapaaehtoistoiminnalla. Lisäksi ensihuoltoa voidaan toteuttaa Suomen Punaisen Ristin mandaatilla. Ensihuolto pyrkii huolehtimaan ihmisten hyvinvoinnista. Erityisesti fyysisistä, psyykkisistä ja aineellisista perustarpeista ja siten tukemaan ihmisten selviytymistä. Toimintamuotoja ovat muun muassa vaatetuksen, muonituksen ja hätämajoituksen järjestäminen.

Kokonaisturvallisuuden sanasto¹ määrittelee

- *Onnettomuuden* äkilliseksi, odottamattomaksi ja tahattomaksi tapahtumaksi, jolla on vahingolliset seuraukset.
- *Häiriötilanteen* uhaksi tai tapahtumaksi, joka vaarantaa yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja tai strategisia tehtäviä ja jonka hallinta edellyttää viranomaisten ja muiden toimijoiden tavanomaista laajempaa tai tiiviimpää yhteistoimintaa ja viestintää.

Erilaisia onnettomuus- ja häiriötilanteita ovat mm. tulipalot, liikenneonnettomuudet, tulvat, myrskytuhot, sähkön- tai vedenjakelun häiriöt, epidemiat ja vakavat väkivallanteot. Myös laajamittainen maahantulo tai väestönsiirto voivat aiheuttaa häiriötilanteen.

Mainitut onnettomuus- ja häiriötilanteet voivat koskettaa suurta ihmisjoukkoa yhtä lailla kuin yksittäistä henkilöä tai perhettä. Myös pienemmän mittakaavan odottamattomissa ja järkyttävissä tapahtumissa voidaan tarvita ensihuollon vapaaehtoisten apua ja tukea.

¹ Kokonaisturvallisuuden sanasto, TSK 50, 2017

Kuva: Mikka Korppinen

Onnettomuuksien jälkeen vapaaehtoiset voivat avustaa viranomaisia esimerkiksi hankkimalla vaatteita ja muita ensimmäisten päivien aikana tarvittavia perustarvikkeita. He voivat myös huolehtia autettavien ja auttajien muonituksesta. Vapaaehtoiset kulkevat järkyttävän tapahtuman kokeneen rinnalla ensihetkissä ja tukevat heitä käytännön asioiden hoitamisessa. Tarvittaessa vapaaehtoiset antavat myös ensiapua.

Myös vapaaehtoiset tarvitsevat tuki- ja huoltotoimia tehtävien aikana ja niiden jälkeen. Yleisimmin he tarvitsevat ruokahuoltoa ja henkistä tukea. Tilanteen pitkittyessä pitää ottaa huomioon muun muassa vapaaehtoisten jaksaminen ja henkilöresurssin lisätarve.

Ensihuollon rooli viranomaistoiminnan tukena

Vapepa-verkoston järjestöjen vapaaehtoiset tukevat ja täydentävät viranomaisten toimintaa. Valtaosa ensihuoltotehtävistä kuuluu sosiaalitoimen viranomaisten lakisääteisiin tehtäviin. Osa niistä kuuluu myös terveystoimelle tai ympäristöterveydenhuollolle. On hyvä muistaa, että ensihuolto on vapaaehtoissektorin oma termi, joka läpileikkaa useiden viranomaisten tehtäviä, mutta ei sellaisenaan määrity yhdenkään viranomaisen tehtäväksi.

Onnettomuus- ja häiriötilanteissa korostuu viranomaisten keskinäinen yhteistyö ja tilanteessa voi olla paikalla useita viranomaistoimijoita, joista jokaisella on oma vastuualueensa.

Ensihuollon vapaaehtoisia avukseen hälyttävä viranomainen on useimmiten sosiaalitoimi, jonka lakisääteisiin²³ tehtäviin lukeutuvat mm. ihmisten välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen, kiireellisen sosiaalihuollon tarpeen arvioiminen ja sosiaalipalvelujen järjestäminen erilaisissa äkillisissä kriisitilanteissa.

Sosiaalitoimen oman lainsäädännön lisäksi sen toiminnasta onnettomuustilanteissa säädetään Pelastuslaissa⁴ Sosiaalitoimen erityistehtävänä näissä tilanteissa on vastata onnettomuuksien uhrien ja evakuoitujen väestön majoituksesta, muonituksesta, vaatetuksesta ja muusta perushuollosta. Yhteistyössä terveystoimen kanssa se organisoii psykososiaalista tukea ja palveluita.

Sosiaalitoimen ohella myös pelastustoimi, kunnan yleishallinto tai poliisi voivat hälyttää ensihuollon vapaaehtoisia. Useimmiten poliisi hälyttää etsimään kadonneita henkilöitä. Vaikka etsintä sinänsä ei ole ensihuoltoa, etsinnöissä tarvitaan usein ensihuoltotoimia, kuten ruokahuoltoa ja henkistä tukea.

Viranomaiset kääntyvät vapaaehtoisten puoleen yleensä siksi, että heidän henkilöstöressurssinsa eivät riitä tilanteen hoitamiseen ja paikalle tarvitaan lisää osaavia käsipareja. Koordinoidun ja koulutetun vapaaehtoisverkoston erityisosaaminen onnettomuus- ja häiriötilanteissa toimisessa on viranomaisille merkittävä voimavara.

Vapaaehtoisten rooli on viranomaistoimintaa tukeva ja täydentävä. Tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisilla on aina vastuu omaan tehtävänalaansa kuuluvien kokonaisuuksien hoitamisesta. Vapaaehtoistoimijat avustaa viranomaisia soveltuviin tehtäviin, mutta vapaaehtoisille ei voi siirtää viranomaisvastuuta. Vapaaehtoisen on toimittava viranomaisten asettamissa rajoissa yhdessä sovitulla tavalla. Sujuva tiedonkulku käytännön tilanteissa on tärkeää.

Yhteistyö varautumisessa

Sosiaalitoimella on varautumisvelvollisuus paitsi valmiuslain⁵ myös sosiaalitoimen oman hallinnonalan lainsäädännön nojalla. Hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen tulee valmiussuunnitelmin sekä häiriötilanteissa että poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun ja muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvän hoitaminen myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa⁶.

² Sote- sekä pelastustoimen uudistuksen takia, oppaan tekstissä ei tehdä suoria säädosviittauksia tekstissä. Uudistuksen myötä säädökset saattavat muuttua.

³ Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

⁴ Pelastuslaki 379/2011

⁵ Valmiuslaki 1552/2011

⁶ SHL 1301/2014, 33b§.

Kuva: Timo Heikkala, Punainen Risti

Sosiaali- ja terveysministeriö ohjeistaa hyvinvointialueita ottamaan huomioon järjestöjen erityisosaamisen ja sopimaan yhteistyöstä valmiussuunnitelman laatimiseksi. Myös koulutuksissa- ja harjoituksissa kuin varsinaisessa käytännön toiminnassa ohjeistetaan huomioimaan järjestöjen osaaminen.

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuoltovalmiutta suunniteltaessa eri toimijoiden kannattaa koota voimansa yhteen. Yhteinen koulutus ja toiminnan koordinointi edistävät yhteistyötä varsinaisessa hälytystilanteessa.

Ensihuoltovalmiutta suunniteltaessa

- selvitetään paikalliset riskit (viranomaisten selvitykset, mahdolliset omat selvitykset)
- kartoitetaan henkilö- ja materiaaliresurssit
- sovitaan tehtävistä, yhteistyöstä ja työnjaosta hälytystilanteissa viranomaisten ja järjestöjen kesken
- tehdään etukäteissopimukset liikkeiden ja muiden yhteistyökumppanien kanssa ja koulutetaan sopimusten sisältö toimijoille
- sovitaan hälytysvalmiudesta, johtamisesta ja hälytysjärjestelmän sekä raportoinnista.
- huolehditaan kouluttautumisesta ja valmiuden kehittämisestä
- sovitaan harjoitusten järjestämisestä
- sovitaan ensihuoltotehtäville osallistuneiden vapaaehtoisten tehtävien jälkeisistä purkukeskusteluista ja muista jälkitoimista

⁷ Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:12.

Yhteistyösopimukset

Sosiaali- ja terveysministeriöllä ja Suomen Punaisella Ristillä on ollut jo kymmenien vuosien ajan yhteistyöpöytäkirja varautumisesta ja ensiaputoiminnasta, joka on viimeksi päivitetty vuonna 2021. Valtakunnallisen yhteistyöpöytäkirjan lisäksi kumpikin sopijaosapuoli kannustaa kirjallisten sopimusten laatimiseen paikallisesti ja alueellisesti. Pöytäkirja kannustaa sopimaan kirjallisesti vapaaehtoisten osallistumisesta, hälyttämisestä ja koordinoinnista. Sopijaosapuolina paikallistasolla ovat, alueen sosiaali- ja terveystoimen hallintorakenteesta riippuen, joko hyvinvointialue, kunta tai laajempi kuntayhtymä sekä Suomen Punaisen Ristin osasto tai piiri. Koordinaatiojärjestön roolissa Suomen Punainen Risti toimii yhteistyösopimusten allekirjoittajana kaikkien alueen Vapepa-toimijoiden nimissä.

Alueelliset ja paikalliset sopimukset toimivat pohjana sille, miten ja milloin sosiaalitoimi (tai kunnan yleishallinto) voi hälyttää ensihuollon vapaaehtoisia tuekseen. Sopimuksissa on hyvä määritellä hälytysjärjestelyjen yksityiskohdat ja sopia kustannusten korvaamisesta. Yhteistyösopimuksen laatimisprosessi on myös tilaisuus vuoropuheluun ja tutuksi tulemiseen. Säännöllisin väliajoin tehtävä sopimuksen päivittäminen luo myös pohjaa yhteistyölle.

Apua sopimusten tekemiseen voi kysyä Vapepan koordinaatiotyötä tekevilta työntekijöiltä SPR piiritoimistoista.

Sisältöä on usein syytä sovittaa paikallisiin tarpeisiin ja ottaa huomioon toisen osapuolen toiveet ja tarpeet.

Poliisi voi hälyttää vapaaehtoisia tuekseen poliisin ja vapaaehtoisjärjestöjen yhteistoimintasopimuksen perusteella. Sopimus on päivitetty 2021 ja ohje 2019, ja ne on laadittu Poliisihallituksen ja Vapepan kolmen koordinaatiojärjestön kesken.

Sosiaalipäivystys - keskeinen yhteistyökumppani käytännön toiminnassa

Suurin osa ensihuollon tehtävistä liittyy sosiaalitoimen lakisääteisiin tehtäviin, ja onnettomuuksia ja häiriötilanteita sattuu kaikkiin vuorokauden aikoihin. Siksi alueen sosiaalipäivystys on ensihuollon vapaaehtoiselle tärkeä yhteistyökumppani.

Sosiaalipäivystyksen järjestämisestä säädetään sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kaiken ikäisille.⁸

Sosiaalipäivystyksellä tarkoitetaan välttämättömien ja kiireellisten sosiaalipalvelujen ja muiden tukitoimien järjestämistä erilaisissa sosiaalisissa hätä- ja kriisitilanteissa kaikkina vuorokauden aikoina. Sosiaalipäivystystä järjestetään ympärivuorokautisen kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi asuinpaikkakunnasta riippumatta. Monella hyvinvointialueella on yhdistetty sosiaali- ja kriisipäivystys, jolloin apua pystytään kohdistamaan paremmin erilaisiin hätä- ja kriisitilanteisiin.

Sosiaalipäivystys on järjestettävä ympärivuorokautisesti kiireellisen ja välttämättömän avun turvaamiseksi kaiken ikäisille. Sosiaalipäivystystä toteutetaan yhteistyössä ensihoitopalvelun, terveydenhuollon päivystyksen, pelastustoimen, poliisin, hätäkeskuksen ja tarpeen mukaan muiden toimijoiden kanssa.

Sosiaalipäivystyksen asiakkaita ovat kaikki kiireellisesti hoivaa, turvaa ja apua tarvitsevat henkilöt, esimerkiksi hoivaa vaille jääneet lapset, nuoret ongelmineen tai ikääntyneet, joiden kunto heikkenee äkillisesti. Kiireellisinä sosiaalipalveluina on pystyttävä järjestämään myös mm. kiireellistä majoittamista, taloudellista tukea ja muita välttämättömiä palveluja tarpeen mukaan. Suurin osa ensihuollon tehtävistä liittyy sosiaalitoimen lakisääteisiin tehtäviin ja siksi hyvinvointialueen sosiaalipäivystys on tärkeä yhteistyökumppani ensihuollon vapaaehtoisille.

Sosiaalipäivystys on yksi Hätäkeskuksen hälytettävistä ns. kenttäviranomaisista poliisin, pelastuksen ja ensihoidon rinnalla. Hätäkeskus välittää sosiaalipäivystyksille käsittelemiensä hätäpuheluiden perusteella tehtäviä silloin, kun tilanteessa on tarve sosiaaliviranomaisen avulle.

Hätäkeskusvälitteisten tehtävien lisäksi sosiaalipäivystys saa yhteydenottoja muilta viranomaisilta ja apua tarvitsevilta yksityishenkilöiltä. Edellisessä muutosehdotuksessa taisi olla jotain tähänkin.

⁸ SHL 1301/2014, 29§

ENSIHUOLLON SISÄLTÖ JA TEHTÄVÄT

Kuva: Jussi Vienmaa, Punainen Risti

OSAAMISTAVOITTEET

Peruskurssi: Osallistuja ymmärtää ensihuollon sisällön, tehtävät ja toiminnan periaatteet. Osallistuja pystyy osallistumaan ensihuollollisen avun järjestämiseen ja osaa soveltaa oppimaansa hälytystehtävien aikana.

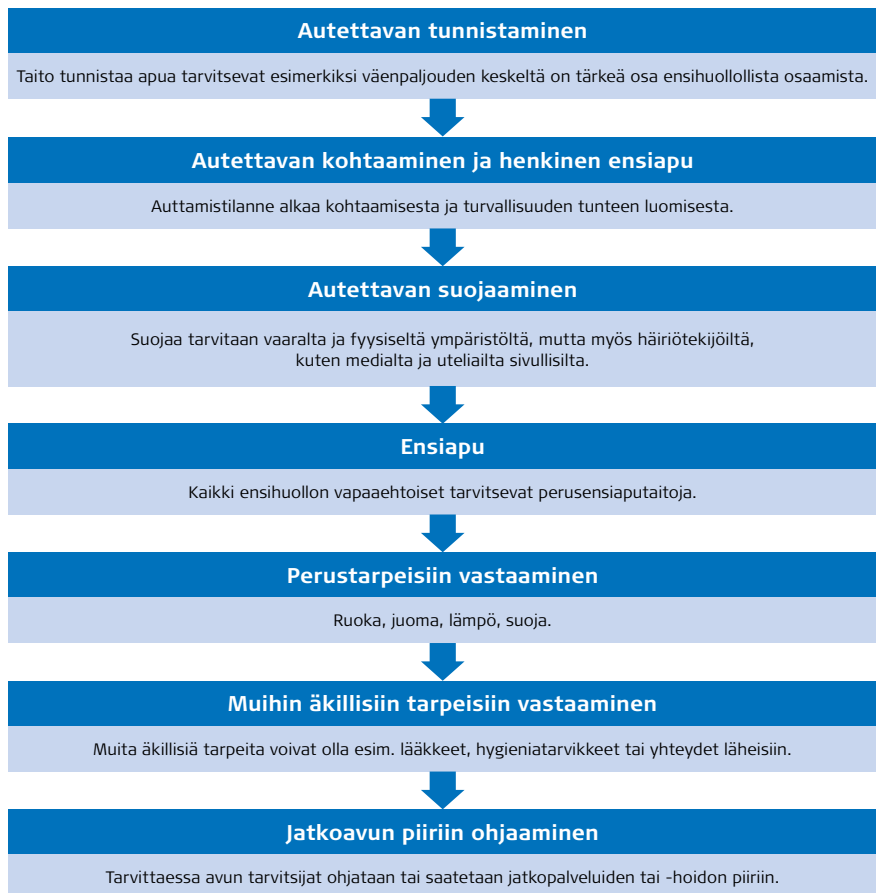
Jatkokurssi: Osallistuja tunnistaa autettavan ja osaa arvioida mitä ensihuollollisia toimia tehtävässä tarvitaan. Osallistuja osaa organisoida tarvittavan avun sosiaaliviranomaisen apuna ja soveltaa taitojaan ensihuollon asiantuntijana osana Vapepan johtoryhmätöskentelyä.

Ensihuollollista auttamista voidaan jäsenellä erilaisiin vaiheisiin aikajärjestyksessä tai tarkempiin sisällöllisiin kokonaisuuksiin, joita esitellään yksityiskohtaisemmin tässä luvussa. Auttamisessa etusijalla ovat kuitenkin aina avun tarvitsijat, ja tilanteet ovat keskenään hyvin erilaisia. Siksi yhtä, kaikkiin auttamistilanteisiin samanmuotoisena käytettävää toimintaohjetta ei ole mahdollista laatia. Käytännön auttamistyössä vaiheita ja sisältöjä sovelletaan auttamistilanteen laadun ja laajuuden mukaan.

Avun tarve kartoitetaan huolellisesti ennen varsinaisia avustustoimia autettavien kanssa ja toiminta sovitetaan avun tarpeeseen. Jokainen tapahtuma on avun tarvitsijalle ainutkertainen, joten vapaaehtoisella tulee olla hyvä ja herkkä tilannetaju, jotta jokainen avun tarvitsija pystytään ottamaan yksilöllisesti huomioon.

Ensihuollollisen auttamisen vaiheet

Avun tarjoaminen voidaan hahmottaa vaiheittain esimerkiksi näin:

Ensihuollon sisältökokonaisuudet

Viranomaiset voivat pyytää vapaaehtoisten tukea myös muihin kuin tässä oppaassa mainittuihin tehtäviin. Olennaista on toimia avun tarvitsijoiden tarpeista ja lähtökohdista sekä mahdollisuuksien rajoissa tukea viranomaista kaikissa niissä tehtävissä, jotka soveltuvat vapaaehtoisille ja joihin hälytysryhmissä on osaamista. Tärkeintä on vastata avun tarpeeseen.

Autettavan kohtaaminen ja henkinen ensiapu

Onnettomuudet vaikuttavat kaikkiin mukana olleisiin ja välillisesti myös onnettomuuden uhrien läheisiin, auttajiin sekä silminnäkijöihin. Jokaisessa kohtaamisessa tulee kiinnittää huomiota myös autettavan henkiseen vointiin. Vapepa-verkoston auttajat toimivat viranomaisten tukena myös henkisen ensiavun auttamistilanteissa. Henkisen ensiavun tavoitteena on onnettomuustilanteen jälkeen edistää ja luoda turvallisuutta, levollisuutta, yhteenkuuluvuutta, toivoa ja omatoimisuutta.

Rauhallinen ympäristö luo turvallisuuden tunnetta. Auttajan on tärkeää osoittaa inhimillisyyttä ja ymmärrystä. Tapahtunut onnettomuus tai menetyks on aina ainutkertainen autettavalle, jolloin auttajan tulee olla äärimmäisen tilanneherkkä. Auttajan tehtävänä on kulkea autettavan rinnalla onnettomuustilanteen jälkeen, auttaa häntä rauhoittumaan ja selviytymään haastavassa elämäntilanteessa eteenpäin.

Auttajan tärkein tehtävä on kuunnella autettavaa ja olla läsnä, antaa autettavalle mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tapahtumista sekä omista tuntemuksistaan. Auttajan on tärkeä olla selkeäsanainen ja rehellinen.

Apua on tarjottava aktiivisesti, mutta yksilöä kunnioittaen ja hienovaraisesti. Onnettomuustilanteen kokeneet ihmiset eivät aina osaa tai jaksa hakea apua itse. Siksi on tärkeää, että auttajat osaavat tarjota apua ja ohjata avun piiriin. Erityisesti on pidettävä huolta lapsista ja muista haavoittuvassa asemassa olevista henkilöistä.

Tiedotettaessa autettaville tapahtumaan liittyvistä asioista, niiden paikkansapitävyys pitää tarkistaa ja tiedon tulee olla sellaista, jonka jakamiseen viranomainen on antanut luvan.

Onnettomuus voi vaikuttaa esimerkiksi median välityksellä myös sellaisiin ihmisiin, jotka eivät ole olleet läsnä varsinaisessa tapahtumassa. Onnettomuuden jälkeiset henkiset vaikutukset niin autettaviin kuin auttajiinkin tulee huomioida kaikessa Vapepan toiminnassa. Etukäteen on hyvä selvittää, miten alueen ammatillinen kriisityö on järjestetty. Sosiaalitoimi vastaa kuntalaisten psykososiaalisesta hyvinvoinnista ja sosiaalipäivystys on yksi jatkoavun saannin kanava. Erilaiset järjestöt (mm. Punainen Risti) voivat avata auttavia puhelimia tilanteissa, joissa tilanne koskettaa suurempaa väkijoukkoa. Silloin vapaaehtoisten kannattaa aktiivisesti tiedottaa keskustelumahdollisuudesta.

Vapepan jäsenjärjestöt tarjoavat henkisen tuen koulutuksia. Esimerkiksi Mieli ry:llä ja Suomen Punaisella Ristillä on koulutuksia, joissa käydään läpi ihmisten erilaisia reaktioita onnettomuustilanteiden jälkeen ja millaista tukea on tarjolla. Henkisen ensiavun taidot kuuluvat jokaiselle Vapepan verkoston toimijalle.

Kuva: Lassi Kovisto

**Tapauskuvaus:
henkinen tuki**

Kuopiossa sattui vakava puukotusvälikohtaus kauppakeskus Hermannissa Savon ammattiopiston tiloissa 1.10.2019. Välikohtauksessa menehtyi yksi ja loukkaantui 10 henkilöä. Tapahtuma kosketti laajaa ihmisjoukkoa ja median myötä tapahtunut sai näkyvyyttä myös ulkomailla.

Punaisen Ristin auttamistyö käynnistyi vapaaehtoisen luettua poliisin tiedotteen tapahtumasta. Tämän jälkeen valmiuspäivystäjille ja henkisen tuen ryhmille lähetettiin OHTO-valmiushälytys. SPR Savo-Karjalan piirin valmiuspäällikkö oli yhteydessä Kuopion sosiaalipäivystykseen ja kertoi vapaaehtoisten resursseista. Sosiaalipäivystys pyysi valmiudennostoa koko maakunnan henkisen tuen vapaaehtoisille. Myös Punaisen Ristin psykologien valmiusryhmä sai ennakkotiedon tapahtuneesta ja pyynnön nostaa valmiutta. Punaisen Ristin Kuopion osaston tiloihin perustettiin tilannekeskus. Valmiuspäällikkö toimi siellä yleisjohtajana ja Vapepa-johtaja vastasi operatiivisen toiminnan suunnittelusta ja johtamisesta.

Sosiaalipäivystys pyysi henkisen tuen auttajat liikkeelle kauppakeskus Hermannin heti kun kauppakeskukselle oli turvallista mennä. Tämä pyyntö peruttiin puolen tunnin kuluttua, koska opiskelijat olivat poistuneet kauppakeskukselta. SPR:n Kuopion osaston tiloihin perustettiin kriisipiste sosiaalipäivystyksen päätöksellä ja vapaaehtoisauttajat tukivat siellä Savon ammattiopiston opiskelijoita sekä jalkautuivat kaduille kohtaamaan järkyttyneitä ihmisiä. Pelastakaa Lapset ilmoitti omasta toimintavalmiudestaan tilanteessa.

Viranomaisten tukena oltiin seuraavasti:

- Henkinen tuki jalkautettiin sinne, missä autettavat olivat:
- Punaisen Ristin kriisipiste ti-su
- Savon ammattiopisto ke-pe
- Kauppakeskus Herman ti-to, torstaina tuettiin viranomaisia, kun henkilöt hakivat sieltä tavaroitaan
- Kuopion torilla kriisipiste ke
- Sekasin-chat nosti valmiutta nuorten tukemiseksi

Henkisen tuen auttamista jatkettiin sunnuntaihin 6.10. asti. Tänä aikana kohdattuja ihmisiä kirjattiin noin 400 ja vapaaehtoistunteja tehtiin yli 1000.

Vapaaehtoisten jaksamisesta pidettiin huolta purkukeskusteluilla, joita pitivät alussa vapaaehtoiset ja myöhemmin psykologien valmiusryhmä.

Tehtävä oli äärimmäisen kuormittava myös vapaaehtoisille ja purkukeskusteluiden järjestäminen on tärkeä ottaa huomioon auttamislannetta suunniteltaessa.

Kuva: Joonas Brandt, Punainen Risti

Vaatteet ja muut välttämättömät tarvikkeet

Ihminen saattaa menettää kaiken irtaimen omaisuutensa esimerkiksi tulipalossa. Jäljelle voi jäädä vain sillä hetkellä yllä oleva vaatekerta, joka sekkin voi olla käyttökelvoton tai riittämätön.

Vaatetuksen ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkimisessa on tilanteen laajuuden ja laadun mukaan seuraavia vaihtoehtoja:

- Ostetaan uusia tuotteita sopimusliikkeistä. Ainakin lähinnä ihoa olevan vaatekerran tulisi olla uusi.
- Hankitaan käytettyjä tuotteita esimerkiksi Punaisen Ristin Kontti-tavarataloista tai kirpputoreilta

Uusien vaatteiden ja muiden välttämättömien tarvikkeiden hankkimisesta on hyvä tehdä etukäteen sopimukset läheisen kaupan, tavaratalon tai muun vaatteita myyvän liikkeen kanssa. Näin varmistetaan, että onnettomuuteen joutuneelle saadaan välttämättömät tarvikkeet silloinkin, kun kauppa ei ole auki. Hankinnat tehdään aina tarvekartoituksen perusteella ja hyvä olisi, jos avun tarvitsija olisi itse mukana hankintoja tehtäessä. Avun tarvitsija ei tee hankintoja yksin, vaan mukaan lähtee aina mieluiten kaksi vapaaehtoista. Tämän avulla varmistetaan, että hankittavat tarvikkeet ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Vaate- ja tarvikehankinnoista syntyvien kustannusten kattamisesta on hyvä sopia jo ennakolta alueen sosiaalitoimen kanssa tehtävässä yhteistyösopimuksessa. On valmius toimeentulotuen myöntämiseen kiireellisessä tilanteissa ja siten välttämättömien vaatteiden ja muiden tarvikkeiden hankinta tai niiden maksaminen voi tapahtua myös sosiaalipäivystyksestä käsin. Vapaaehtoiset voivat kuitenkin tukea tilanteessa kartoittamalla avustettavien tarpeita ja tekemällä ostoksia avustettavien kanssa silloinkin, kun hankinnat maksaa sosiaalitoimi.

Suomen Punaisen Ristin materiaalisen auttamisen keinot

Kotimaan apu

Suomen Punaisen Ristin osastot voivat avustaa äkillisten onnettomuuksien uhreja aineellisesti ns. kotimaan apuna. Kotimaan apu on kertaluonteisesta aineellisesta apua onnettomuutta välittömästi seuraaviin välttämättömiin tarpeisiin, kuten vaatteisiin, hygieniatuotteisiin, kodin tarvikkeisiin, huonekaluihin ja elintarvikkeisiin. Apu rahoitetaan tavallisesti Suomen Punaisen Ristin katastrofirahastosta, mutta useat osastot käyttävät avustamiseen myös omia varojaan. Aineellinen apu annetaan aina maksusitoumuksena tai tekemällä ostoksia osaston laskuun, ei koskaan käteisenä rahana. Punaisen Ristin kotimaan avun toiminnasta äkillisissä onnettomuustilanteissa on erillinen ohje, joka on Punaisen Ristin vapaaehtoisten saatavilla Rednet-verkkopalvelussa. Samasta paikasta löytyvät tässä avustustoiminnassa käytettävät erilaiset lomakkeet. Jokaisessa Punaisen Ristin paikallisosastossa on nimetty kotimaan avun yhteyshenkilö, joka vastaa osaston kotimaan avun suunnittelusta ja avun antamisesta.

Kontti-kierrätystavaratalot ja kirpputorit

Suomen Punaisen Ristin Kontti-kierrätystavarataloissa myydään lahjoitettuja vaatteita ja kodin tavaroita. Lähimpään Konttiin tai kirpputoriin on hyvä käydä tutustumassa etukäteen ja sopia niiden kanssa yhteistyöstä samoin kuin muidenkin liikkeiden kanssa. Pienissä onnettomuuksissa ja tilanteissa, joissa on saatava vaatetta ja muuta välttämätöntä heti, on kuitenkin suositeltavaa ostaa kaikki välittömästi tarvittava uutena.

Logistiikkakeskus

Laajoissa kotimaan onnettomuustilanteissa Punaisen Ristin osastot saavat materiaalista apua Tampereen Kalkussa sijaitsevasta logistiikkakeskuksesta. Logistiikkakeskuksesta on saatavilla muun muassa isoja määriä huopia, matkasänkyjä, lämmitettäviä telttoja ja muita tarvikkeita hätämajoituksen järjestämiseen.

Yhteydenotot ja tilaukset logistiikkakeskuksesta tekee aina Punaisen Ristin henkilökunta.

Kuva: Laura Vesä, Punainen Risti

Kuva: Jussi Vierimaa

Perusterveydenhuollon tukeminen

Perusterveydenhuollon tukemisen muotoja hälytystehtävillä voivat olla mm.:

- ensiavun antaminen (Ensiavun perustaidot kuuluvat hälytysryhmän minimikriteereihin.)
- hygieniasta, puhtaudesta ja siisteydestä huolehtiminen
- erityisryhmien terveydentilan tarkkailu
- välttämättömän lääkkityksen selvittäminen ja tarpeiden kertominen viranomaisille
- jätehuollosta ja yleisestä siisteydestä huolehtiminen

Kaikilla ensihuoltotehtävillä toimiessa on huomioitava erityisryhmien terveydentilaan liittyvät tarpeet. Esimerkiksi ikäihmisillä, raskaana olevilla tai vammaisilla henkilöillä voi olla tarve jatkuvalle lääkkitykselle, apuvälineille tai muulle erityishuomiolle. Erityisryhmien terveydentilaa on hyvä tarkkailla kokonaisvaltaisesti onnettomuustilanteiden jälkeen. Vapaaehtoiset voivat auttaa kartoittamalla näitä tarpeita ja kertomalla niistä viranomaisille. Varsinaiset terveydenhuollolliset tehtävät ja hoidon tarpeen arviointi kuuluvat viranomaisille.

Häiriötilanteissa ja suuronnettomuuksissa riskejä voivat olla esimerkiksi epidemioiden (mm. infektiosairaudet ja ripuli) leviäminen. Silloin on erityisen tärkeää huolehtia hygieniasta ja puhtaudesta sekä järjestää nopeasti riittävä jätehuolto.

Ensihuollon vapaaehtoisia voidaan hälyttää terveysturvallisuuteen liittyvissä häiriötilanteissa terveysviranomaista avustaviin tehtäviin, kuten jakamaan tietoa ja tarvikkeita.

Tapauskuvaus: **Korona 2020–2021**

Suomen Punaisen Ristin (SPR) koronaoperaatio oli käynnissä 18.3.2020–30.7.2020. Keskustoimistoon perustettiin tilannekeskus tilanteen valtakunnallista tilannekuvaa varten. SPR:n piirit ja osastot tukivat kuntien sosiaali- ja terveystoimea. Paikallistasolla toiminta painottui hyvinvoinnin edistämiseen ja käytännön apuun, kuten ystävätoimintaan, asiointipalveluun ja ruoka-apuun.

SPR:n sata vapaaehtoista osallistui vastaajina STM:n pyynnöstä valtakunnalliseen Digi- ja väestötietoviraston organisoimaan Korona-info-puhelimeen ajalla 17.3.2020–30.6.2020. SPR:n vapaaehtoiset vastasivat tänä aikana noin 10 000 puhelua ja lähes 300 chattiviestiin. SPR:n omaan auttavaan puhelimeen tuli huhti–kesäkuussa noin 2 000 puhelua. Palvelun alussa puhelujen aiheet liittyivät koronatilanteeseen, terveyshuoliin ja yksinäisyyteen.

Verkkoauttamista SPR toteutti yhdessä Mieli ry:n kanssa Sekasin-chatissa. Tammi–lokakuun aikana chatiin tuli yhteydenottoja nuorilta yli 140 000, missä oli 26 % kasvu edelliseen vuoteen. Nuorten turvatalojen asiakasmäärät kasvoivat 15 %. Etenkin nuorten psykososiaaliseen tukeen liittyville tapaamisille oli suuri tarve.

(Lähde: Onnettomuustutkintakeskus, tutkintaselostus 6/2021 "Koronaepidemian ensimmäinen vaihe Suomessa vuonna 2020")

Korson osaston koronatoimet:

Korona-viruksen noustessa alkuvuodesta uutisotsikoihin osasto lähti suunnittelemaan avointa yleisötilaisuutta. Miten ehkäiset tartuntoja? olisi ollut tapahtuman teema. Tilaisuutta ei ehditty pitää, koska kokoontumisrajoitukset tulivat voimaan.

Siinä vaiheessa, kun yli 70-vuotiaat ja riskiryhmät joutuivat karanteeniin, päätimme ryhtyä toimiin. Tilanteen analysoinnin jälkeen totesimme, että autettavien pääkohderyhmäksi nousivat pienen eläkkeen turvin elävät ja riskiryhmään kuuluvat yksinäiset ihmiset. Ennen kuin toiminta oli käynnistynyt, osasto sai Vantaan kaupungin senioripalveluista kyselyn, että minkälaista apua osastomme voisi tarjota. Jatkossa pyyntöjä tuli Vantaan vanhus- sekä vammaispalveluiden, seniorineuvonnan ja yhteisöpalveluiden kautta.

Asiointiapu organisoitiin niin, että perustettiin palveleva puhelin. Soitot tulivat osaston omaan puhelimeen, josta puhelut siirrettiin vuorossa olevalle. Puhelin toimi tiistaisin ja keskiviikkoisin tiettyinä kellonaikana. Kuusi osaston vapaaehtoista vuorotteli puhelimesta kaksi tuntia kerrallaan. Asiointiapua pystyi tilaamaan meiltä asiakaslomakkeella, jonka suunnitelimme sitä varten. Lisäksi teimme ohjeet vapaaehtoisille. Avasimme myös netin kautta tuleville tilauksille oman sähköpostiosoitteen.

Asiointiavusta tehtiin mainos, jota jaettiin osaston alueella sekä sosiaalisessa mediassa. Viranomaisia informoitiin alkavasta asiointiaputoiminnasta, ja Vantaan kaupunki laittoi omille nettisivuilleen osaston asiointiavun tiedot.

Apteekin kanssa neuvoteltiin, että osaston vapaaehtoiset voivat hakea asiakkaiden lääkkeitä ilman Kela-korttia. Asiakkaat soittivat lääketilauksen apteekkiin. Farmaseutit keräsivät lääkkeet valmiiksi, ja vapaaehtoiset toimittivat lääkkeitä asiakkaille. Apteekki laskutti osastoa, ja osasto peri kulut asiakkaalta maksupäätettä käyttäen. Apteekki oli saanut luvan toimia näin. Myös seurakunnan kanssa sovittiin, että osasto hoitaa heille tulleet lääkkeiden hakupyynnöt, koska meillä oli siihen toimiva käytäntö.

Asiakkaat ohjeistettiin tilaamaan viikon ruokatarpeet sekä tarvittavat lääkkeet. Ruokaostokset tehtiin paikallisista marketeista. Vapaaehtoiset (yhteensä 12) keräsivät ruokatarvikkeet, ja ostokset maksettiin osaston luottokortilla, koska emme halunneet käsitellä rahaa. Vapaaehtoisille oli annettu kirjalliset ohjeet toiminnasta. Tavarat toimitettiin, terveysturvallisuusohjeita noudattaen osaston autolla, tilauksesta seuraavana päivänä. Asiakkaat maksoivat maksupäätteen avulla osastolle.

Akutteja lääketarpeita toimitettiin myös muina aikoina kuin viikkotilausten yhteydessä. Tilauksia vietäessä tarjoutui samalla tilaisuus kannustaa ihmisiä kasvosuojainten käyttöön ja turvavälien pitämiseen. Tilauksien viäjät auttoivat myös muilla tavoin asiakkaita arjen asioissa, esimerkiksi roskia viemällä, lamppujen vaihdoilla ja verhotankojen asentamisessa. Paikallinen kukkakauppa, lahjoitti asiointiavun asiakkaille, pääsiäiskukat päivän piristykseksi.

Monet asiakkaat kaipasivat myös ohjausta ja tukea. Avuntarvitsijoita oli koko Vantaan alueella, joten asiointiavun puhelinvastaajien lisäksi asiointi-apuun osallistuivat myös ystävöiminnan välittäjät. Vantaan alueella toimi yhteinen Tilannekeskus. Korson osastossa olimme myös yhteydessä Tikkurilan ja Länsi-Vantaan osastoihin. Tikkurila käynnisti pienimuotoisen asiointiavun, jonne ohjasimme joitain asiakkaitamme. Länsi-Vantaa keskittyi ruokakassien jakamiseen, toimintaa tuki muutama Korson osaston jäsentä, auttamalla ostosten keräämisessä heidän alueellaan.

Asiointiapu lopetettiin kesäkuun lopussa, kun rajoitukset purettiin. Asiakkeille annettiin kirjalliset ohjeet, miten he jatkossa voivat tilata itselleen ruokaa. Osastolle ei koitunut mitään taloudellisia tappioita toiminnasta.

Korson osaston vapaaehtoiset, 35 henkilö, tarjosivat apua yhteensä 764 kertaa 18.3.–1.7. välisenä aikana. 539 kertaa asiointiapua kauppaan tai apteekkiin. 150 kertaa ohjausta tai tukea. 73 kertaa ystävöiminnan apua, kuten saattoapua lääkäriin. Osasto järjesti asiointiavussa mukana olleille purku- tai kiitostilaisuuden sekä tuki vapaaehtoisia koko toiminnan ajan.

Vantaan osaston ensihuoltoryhmä sai Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykseltä Koronaan liittyen neljä hälytystä, jotka koskivat lentokentältä karanteeniin asetettujen henkilöiden auttamista. Apu koski vaatteita, ruokaa ja lääkkeitä.

Osaston vapaaehtoisia oli myös mukana piirin organisoimissa muunlaisissa tehtävissä. Osa toimi Korona-infopuhelimessa sekä -jäljityksessä, osa lentoasemalla jakamassa THL:n tiedotteita Suomeen saapuville matkustajille, osa pystyttämässä HUS:n varasairaala ja osa pakkaamassa kasvosuojaimia.

Kuva: Miisa Kaartinen

Ruokahuolto

Ruokahuolto on olennainen osa ihmisen perustarpeiden tyydyttämistä. Sitä tarvitsevat sekä autettavat että tilanteessa toimivat auttajat, niin viranomaiset kuin vapaaehtoistoimijatkin. Ruokahuollon yhteydessä on muistettava turvata puhtaan veden saanti.

Lyhytaikaisissa tilanteissa riittää pienimuotoinen muonitus, kuten voileivät ja mehu. Tarjottavan tulee olla helposti kuljetettavaa, tarjottavaa, mausta ja tarpeeksi energiapitoista. Jos auttamistilanne kestää pidempään, käynnistetään muonitusorganisaation toiminta. Keittoruoka on energiapitoisempaa, edullisempaa ja parempaa kuin leivän ja kahvin tarjoilu.

Hälytysmuonitus edellyttää hyvää suunnittelua ja organisointia. Ruokahuolto ja joukkomuonitus kuuluvat useiden Vapepan jäsenjärjestöjen erityisasiantuntemukseen esimerkiksi Martat ja vapaaehtoiset palokunnat. Lyhytaikaisen ruokahuollon järjestämiseen ei tarvita hygieniapassia, mutta jos ruokahuolto jatkuu säännöllisesti useamman viikon ajan, vaaditaan

hygieniapassi ruokahuollon laadun varmistamiseksi. Ruokahuollossa on hyvä huomioida erilaiset allergiat, kulttuuritaustat ja niihin liittyvät ruokailutottumukset.

Ennakolta on hyvä tehdä mahdollisuuksien mukaan sopimukset lähiseudun kauppojen tai parhaassa tapauksessa suurkeittiötukun kanssa, jotta hälytystilanteissa elintarvikkeiden hankinta voidaan tehdä mahdollisimman sujuvasti.

Ruuan valmistus paikassa, joka on sitä varten tehty, on paras vaihtoehto. Valmiin ruuan kuljettaminen on helpompaa kuin raaka-aineiden ja keittovälineiden. Laitoskeittiössä tai hyvin varustellussa kotikeittiössä ruuanvalmistus on hygieenistä ja turvallista. Etukäteissuunnittelu ja sopiminen on yhtä tärkeää kuin muissakin ensihuollollisissa tehtävissä. Ruokahuollon suunnittelussa tulee ottaa huomioon esimerkiksi materiaaliset valmiudet, kuljetusastiat, kuljetukset sekä toimivatko kuljetusastiat tarvittaessa jakelupisteenä.

Ruokahuollossa pitää muistaa hyvä elintarvike- ja käsihygienia. Elintarvikehygienia toteutuu parhaiten, kun huolehditaan kaikissa vaiheissa, että ruoan säilytys- ja käsittelylämpötilat ovat oikeat. Hyvään käsihygieniaan kuuluu, että kädet pestään huolellisesti aina ennen ruoan käsittelyä tai laittoa. Erittäin tärkeää käsihygienia on hoidettaessa sairaita tai loukkaantuneita ihmisiä. Myös jakelupisteeseen on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä käsien pesu- tai desinfiointimahdollisuus autettaville.

Ruokajakelun jälkitöihin, kuten tiskaamiseen, jakelupisteiden purkamiseen ja jätehuoltoon on syytä varata aikaa ja tekijöitä.

Ainekset keitto- ja kahvitarjoiluun			
	10 henkilölle	50 henkilölle	100 henkilölle
Keitto	800 g lihaa/proteiinia 4 liemikuutiota 2 l vettä 1,5 kg perunaa 1 kg keittojuureksia pippuria, persiljaa, suolaa	4 kg lihaa/proteiinia 20 liemikuutiota 10 l vettä 7,5 kg perunaa 5 kg keittojuureksia pippuria, persiljaa, suolaa	8 kg lihaa/proteiinia 40 liemikuutiota 20 l vettä 15 kg perunaa 10 kg keittojuureksia pippuria, persiljaa, suolaa
Leipä	20–30 viipaletta leipää 400 g levitettä	100–150 viipaletta leipää 800 g levitettä	200–300 viipaletta leipää 1,5 kg levitettä
Juoma	vähintään 5 litraa	vähintään 25 litraa	vähintään 50 litraa
Kahvit	1 pkt kahvia 1 l laktoositonta maitoa 1 keksipaketti palasokeria, teepusseja	2–3 pkt kahvia 3–4 l laktoositonta maitoa 4–5 keksipakettia palasokeria, teepusseja	4–5 pkt kahvia 8 l laktoositonta maitoa 10 keksipakettia palasokeria, teepusseja

Kuvin: Esimerkki hälytysmuutoksen järjestämiseen tarvittavista hankinnoista eri kokoisille ryhmille.

Kuva: Jussi Vierimaa, Punainen Risti

Evakuointitilanteissa avustaminen

Pelastusviranomaisen toimivaltuuksiin kuuluu ihmisten pelastaminen ja siirtäminen turvaan vaara-alueelta tulipalon tai muun onnettomuuden takia.

Suojaväistöllä tarkoitetaan kiireellistä evakuointia, joka tapahtuu pelastusviranomaisen määräyksestä tulipalon tai muun onnettomuuden tai niiden välittömän uhkan vuoksi.¹⁰

Evakuointi on yläkäsite, jolla tarkoitetaan ylipäänsä ihmisten ja omaisuuden siirtämistä turvaan vaara-alueelta tai vaarallisesta kohteesta. Evakuoinnissa on kyse äkillisesti ja odottamatta ilmaantuvasta siirtämistarpeesta ja se toteutetaan toimivaltaisen viranomaisen päätöksellä tai kehotuksesta. Suppeimmillaan evakuointi voi koskea esimerkiksi yksittäisen talon asukkaita ja laajimmillaan esimerkiksi useamman kunnan tai vielä laajemman alueen koko väestöä, mm. sodan aikana. Evakuointi on väljä yläkäsite, jonka käyttäminen ei ole suositeltavaa ilman, että ilmaistaan, mistä asia-yhteydestä tai alakäsitteestä on kyse.¹¹

Kun pelastusviranomainen on siirtänyt ihmiset turvaan, on sosiaalitoimen vastuulla turvata onnettomuuden uhrien välttämätön huolenpito. Tähän tilanteeseen voidaan hälyttää vapaaehtoisia avuksi.

¹⁰ TSK 50, 2017

¹¹ Ibid.

Evakuoidut ihmiset kootaan aluksi *kokoamispaikkaan*, eli pelastusviranomaisen osoittamaan ulko- tai sisätilaan, joka sijaitsee tarpeeksi lähellä mutta turvallisen matkan päässä onnettomuuspaikasta. Kokoamispaikassa pystytään rauhoittamaan hätäntyneitä ihmisiä ja tekemään ensivaiheen tarkistus evakuoitujen ihmisten kunnosta.

Tämän jälkeen voidaan perustaa *evakuointikeskus*. Viranomaiset päättävät evakuointikeskuksen perustamisesta ja määräävät sen paikan – yleensä se on jokin kunnan hallinnoima kiinteistö, kuten koulu, liikuntahalli tai leirikeskus ja soveltuvat tilavaihtoehdot on selvitetty etukäteen tai sosiaalitoimen valmiussuunnitelmassa.

Evakuointikeskuksen tarkoituksena on mm.:

- toimia tiedotus- ja johtopaikkana
- koota auttamiseen tarvittavia tietoja kokoamispaikalta tulevista henkilöistä
- Evakuointikeskuksen tarkoituksena on mm. mahdollistaa avustettavien välittömien tarpeiden kartoittaminen välittömiä tarpeita
- suojata avustettavat ympäristöltä ja häiriötekijöiltä
- järjestää ruokahuolto autettaville ja avustushenkilöstölle
- kerätä, varastoida ja jakaa avustustarvikkeita

Evakuointikeskuksessa vapaaehtoiset voivat toimia viranomaisten tukena mm. liikenteenohjauksessa ja opastustehtävissä, tilojen järjestelyissä ja varustelussa, kirjaus- ja kulunvalvontatehtävissä, ohjauksessa ja neuvontatehtävissä, ruokahuollon järjestämisessä ja avun tarpeiden kartoituksessa. Tärkeä rooli vapaaehtoisilla on ihmisten kohtaamisessa, rauhoittelussa ja turvallisen ilmapiirin luomisessa.

Evakuointikeskukseen saapuvien henkilöiden tietojen kirjaaminen on viranomaisten tehtävä, jonka he voivat antaa vapaaehtoisten tehtäväksi. Kokonaiskuva evakuoitujen määrästä ja heidän yksilöllisistä tarpeistaan on tärkeää koota ja pidettyä ajan tasalla. Sosiaali- ja kriisipäivystyksillä on käytössään valtakunnalliset yhtenäiset lomakkeet henkilöiden rekisteröintiä varten. Tehtävää johtava viranomainen päättää millä tavalla henkilöistä kerätään tietoja. Yksi tapa voi olla Vapepan lomakkeet evakuointitehtäviä varten. Huomioi, että kerätyt tiedot ovat yksityiselämää koskevia ja niitä on käsiteltävä erityisen huolellisesti. Tilanteen päätyttyä evakuointilomakkeet tulee luovuttaa sosiaaliviranomaiselle.

Pelastusviranomainen tiedottaa evakuointikeskukseen siirrettyjä ihmisiä siitä, voivatko he palata koteihinsa. Tiedon saamisessa voi kulua pitkäkin

aika, joten epätietoisuudessa olevien ihmisten rauhoitteluun ja erityisesti lasten viihtymiseen on syytä kiinnittää huomiota. Mahdollisille lemmikki-eläimille pyritään järjestämään hoitopaikka evakuointikeskuksen lähetyiltä.

Mikäli ihmiset tai osa heistä eivät voi palata asuntoihinsa, on tarpeen etsiä muu majoittumispaikka. Usein ihmiset haluavat ja voivat majoittua tilapäisesti sukulaisten tai ystävien luo ja järjestävät asian itsenäisesti. Itsenäisesti poistuvien ihmisten osalta kirjataan evakuointilomakkeelle tiedot siitä, mihin he ovat lähteneet ja mahdollisuuksien mukaan yhteystiedot, jonka kautta viranomaiset voivat tavoittaa heidät myöhemmin antaakseen tilannetietoja.

Sosiaalitoimen vastuulla on järjestää tilapäinen majoitus niille ihmisille, jotka sitä tarvitsevat. Tähän tarkoitukseen voidaan käyttää esimerkiksi hotellia. Alueen sosiaalitoimella voi olla etukäteissopimuksia tiettyjen majoituspaikkojen kanssa. Hotellimajoitus ei aina ole mahdollinen vaihtoehto avustettavien erityistarpeiden vuoksi, tai alueen hotellikapasiteetti voi olla täynnä. Läkkiät tai erityistarpeiset henkilöt voivat tarvita sellaista tukea, että heille on järjestettävä tilapäishoitopaikka esimerkiksi palveluasumisyksiköstä.

Joskus tilapäistä majoitusta tarvitaan niin monelle henkilölle, että on tarpeen järjestää lähipäivien ajaksi yöpymismahdollisuus joko evakuointikeskukseen tai muuhun hätämajoituskäyttöön soveltuvaan kiinteistöön. Ratkaisun tästä tekee sosiaalitoimi. Vapaaehtoiset voivat toimia tilanteessa viranomaisen tukena, auttaa tilojen varustelussa ja tehdä samoja tukitehtäviä kuin evakuointikeskusympäristössäkin.

Akuutin tilanteen jälkeen vakuutusyhtiöt ja tarvittaessa kunnan sosiaalitoimi auttavat asuntonsa menettäneitä ihmisiä järjestämään pidempiaikaisen asuinpaikan.

EEC-yksikkö – liikuteltava evakuointikeskus

Suomen Punaisen Ristin valmiuteen kuuluvat eri puolille Suomea hajasijoitetut, liikuteltavat evakuointikeskukset eli EEC-yksiköt. EEC-yksikkö on peräkärriin koottu ja pakattu kokonaisuus, joka sisältää mm. kaksi 6 x 8 metrin kokoista telttaa, aggregaatin, lämmittimen, makuupaikkoja, huopia ja paareja. Kärriin sisältö on nopeasti purettavissa ja koottavissa käytettäväksi esimerkiksi evakuointitilanteessa lisätilana.

Tapausesimerkki:
tulipalo

Keskuskartanossa Porin keskustassa Rautatienpuistokadulla syttyi tulipalo keskiviikkona 15.5.2019 iltapäivällä. Palo levisi kattorakenteissa räjähdysmäisesti. Keskuskartanossa on 162 asuntoa, tulipalon tähden kotinsa menetti 227 henkilöä. Keskuskartanossa asui yli 20 maan kansalaisia. Ylimmät kerrokset hätäevakuoitiin, jolloin kodeista ei saanut ottaa mitään mukaan.

Punaisen Ristin Satakunnan piiritoimistoon tuli hälytys aluesairaalan kriisikeskuksesta. Vapaaehtoisia pyydettiin sosiaalipäivystäjän avuksi kriisikeskukseen sekä vastaanottamaan ja huolehtimaan evakuoituista vastaanottokeskuksessa, jota oltiin perustamassa. Kerrostalon asukkaat evakuoitiin ja koottiin pelastuslaitoksen pystyttämään telttaan, joka toimi evakuoitujen kokoamispaikaksi tulipalopaikkaa lähellä sijainneella tyhjällä tontilla. Sosiaalipäivystys hälytti linja-autoyhtiöltä kolme linja-autoa siirtämään asukkaat Hotelli Yyteriin, minne perustettiin hätämajoituspaikka. Ensimmäisen illan aikana 15 vapaaehtoista, 4 työntekijää Satakunnan piiristä sekä työntekijä Porin Kontista avustivat viranomaisia antamalla evakuoituille asukkaille henkistä tukea, ohjaamalla ja neuvomalla sekä vaatettamalla heitä, jakamalla hygieniatarvikkeita ja vettä, hankkimalla tarvittavia lääkkeitä.

Hotelliin majoitettiin 77 henkilöä, 10 henkilöä majoitettiin palvelutaloon, alle 10 henkilöä joutui sairaalahoitoon ja 115 henkilöä majoitui omatoimisesti oman sosiaalisen verkostonsa avulla. Viranomainen hälytytti 6 vapaaehtoista liikenteenohjaustehtäviin ensimmäisen yön ajaksi.

Seuraavina päivinä vapaaehtoiset pitivät yllä tiedotuspistettä hotellissa sekä SPR Satakunnan piirin koulutustiloissa. He järjestivät vaate- ja ruoka-apua, antoivat henkistä tukea, hoitivat tiedottamista, hygieniatarvikkeiden jakelua ja tavarakeräyksestä saatuja lahjoitusten vastaanottamista.

Viranomaisten, Porin perusturvan ja seurakunnan diakoniatyön edustajan kanssa pidettiin päivittäin kokouksia, vallitsevasta tilanteesta, aluesairaalassa.

Perjantaina 17.5. avattiin evakuoituille oma tiedotuspuhelin.

Porin kaupungin perusturvan päätöksellä, hätämajoituspaikka siirrettiin maanantaina 20.5. vastaanottokeskukseen, jonne siirtyi 31 asukasta. Siellä Punainen Risti lupasi ylläpitää tiedotuspistettä aina viikko kerrallaan tarpeen mukaan. Psykologien valmiusryhmän jäsen tuki sosiaaliviranomaisia 6 vuorokautta.

Porin kaupungin perusturva avasi oman tiedotuspuhelimensa 22.5. Asukkaat olivat jo tuolloin ottaneet Punaisen Ristin tiedotuskanavat käyttöönsä ja löysivät ne paremmin kuin kaupungin tarjoaman palvelun.

Asukkaat pääsivät käymään asunnoissaan ensimmäisen kerran kahden viikon päästä tulipalosta. Viimeinenkin asukas muutti tilapäisasuntoonsa vastaanottokeskuksesta 5.6. Operaatio päätettiin perjantaina 7.6. Siihen mennessä oli infopisteiden kautta tavoitettu yli 150 asukasta. Puhelinpalveluun vastattiin noin 250 kertaa. Maksusitoumuksia kirjoitettiin 101 henkilölle. Operaation kokonaiskesto oli yli 3 viikkoa. Operaatioon osallistui 88 henkilöä, joiden työpanos oli 1050 tuntia. Vapaaehtoisten jaksamista ylläpidettiin järjestämällä purkukeskusteluja.

Mitä jäi mieleen tästä operaatiosta?

Akuutissa vaiheessa vapaaehtoisia saatiin hyvin paikalle. Punaisen Ristin piirin työntekijöiden kesken tulee tehdä valmiuden toimintatapoja tutummiksi ja siten parantaa vapaaehtoisten auttamista.

Pitkittänyt toiminta vaatii erilaista johtamista kuin akuutti operatiivinen johtaminen. Yhteistyö viranomaisten kanssa sujui hyvin, Punainen Risti on valmis ja osaava auttaja. Saamme kansalaisten ja viranomaisten tuen toiminnallemme.

Operaatio oli monikulttuurinen, monikielinen. Evakuoiduilla ihmisillä oli asunnoissaan vaihteleva määrä kotieläimiä, joista huolehtiminen vaatii resursseja. Vastaavanlaiseen tilanteeseen olisi tärkeää olla suunnitelma.

Kuva: Joonas Brandt

Keräystoiminta

Tasapuolisuuden periaatteen toteutumisen varmistamiseksi yksittäisten henkilöiden tai perheiden hyväksi tehtäviä rahankeräyksiä ei suositella järjestettäväksi Vapepan jäsenjärjestöjen kautta. Rahankeräyksen järjestäminen vaatii rahankeräyslain¹² mukaisen luvan. Poikkeuksellisen laajoissa onnettomuus- ja häiriötilanteissa, joissa avun tarve jatkuu pitkään, voi esimerkiksi Suomen Punainen Risti käynnistää rahankeräyslain alaisen keräyksen erillisten kriteerien mukaan.

Vapaaehtoisen on myös syytä olla tarkkana roolistaan mahdollisten yksityishenkilöiden aloitteesta syntyvien "naapuriapukeräysten" kohdalla: yleisöön vetoaminen ja esimerkiksi tilinumeron jakaminen ei ole sallittua.

Vaate- tai tavarakeräyksen järjestäminen paikalliseen tarpeeseen on mahdollista, mutta sen aloittamista kannattaa harkita tarkkaan. Vaatteiden ja muun materiaalin vastaanottaminen, lajittelu ja eteenpäin toimittaminen sekä viestintä lahjoittajille vaatii paljon työvoimaa. Myös vaatteiden ja tavaroiden vastaanotto- ja säilytystilojen on oltava tarpeeksi suuret. Keräysvaatteita ja muuta materiaalista apua saattaa myös tulla liikaa tai apu olla tarpeisiin nähden vääränlaista. Silloin keräys on lopetettava riittävän ajoissa. On myös hyvä miettiä valmiiksi, voidaanko keräyksiä järjestää tasapuolisesti tarvisijoille jatkossakin ja mitä lahjoitustavaralla tehdään silloin, jos sitä tulee yli tarpeen.

¹² Rahankeräyslaki 863/2019

Tavaralahjoituspyyntö on syytä muotoilla tarkasti niin, että lahjoittajat tietävät, mitä lahjoituksia tarvitaan. Jos lahjoituspyynnön julkaisee sosiaalisessa mediassa, se voi helposti levitä hyvinkin laajalle. Jälkeenpäin on tärkeää kiittää lahjoituksen antajia ja kertoa, että heidän antamansa apu viedään perille.

Mahdollinen keräys tulee järjestää tarvekartoituksen perusteella ja organisoida hyvin tarkkaan. Tarvekartoitus tulee tehdä yhdessä avunsaajan kanssa ja keräyksen koordinoijan tulee pitää kirjaa siitä mitä tarvitaan, mitä on saatu ja lopettaa keräys hallitusti.

Neuvonta ja käytännön apu

Ihmisten kohdattua äkillisen järkyttävän tilanteen ja sen mukaan tuomat menetykset voi heidän olla vaikea hoitaa itse käytännön asioita. Vapaaehtoiset voivat olla silloin tukena neuvomassa ja antamassa käytännön apua. Autettaessa on kuitenkin tärkeää samalla tukea ihmisten omatoimisuutta, sillä usein arjen askareet auttavat ihmistä parhaiten.

Neuvontaa ja apua voidaan tarvita esimerkiksi:

- yhteydenotoissa eri viranomaisiin
- paperiasioden selvittelyssä esim. Kelan ja vakuutusyhtiön kanssa
- talkoo- ja siivousavussa
- lastenhoidossa
- eri palvelujen kartoittamisessa

Perheyhteyksien palauttaminen

Onnettomuudessa olleen ihmisen turvallisuuden tunnetta lisää se, että hänellä on mahdollisuus ottaa kontakti läheisiinsä. Myös onnettomuustilanteesta olleeseen läheiseen. Vapaaehtoiset voivat tarjota tähän tarpeeseen puhelimen latausmahdollisuuden sekä internet-yhteyden.

Onnettomuustilanteissa henkilötiedustelu sekä tunnistustehtävät kuuluvat Suomessa poliisiviranomaiselle. Suuronnettomuuksissa saatetaan tarvita vapaaehtoisten apua esimerkiksi autettavien rekisteröinnissä ja kirjaamisessa. Tällöin toimintaohje tulee aina tilannetta johtavalta viranomaiselta. Suomen Punainen Risti ja Mieli ry pystyvät käynnistämään tarvittaessa puhelinpalvelun ja vastaanottamaan omaisten tiedusteluja onnettomuudessa olleista henkilöistä sekä selvittämään heidän kohtaloitaan yhteistyössä poliisiviranomaisten kanssa.

HÄLYTYSRYHMÄTOIMINTA JA SEN JÄSENEÄ TOIMIMINEN

Kuva: Saara Mansikkamäki, Punainen Risti

OSAAMISTAVOITTEET

Peruskurssi: Osallistuja ymmärtää hälytysryhmätoiminnan periaatteet sekä oman roolinsa Vapepa-verkoston toimijakentällä. Osallistuja toimii oman järjestönsä sekä Vapepan toimintaperiaatteiden mukaisesti. Osallistuja ymmärtää Vapepa-verkoston vastuiden ja oikeuksien merkityksen hälytystehtävällä. Osallistuja osaa käyttää OHTO-hälytysjärjestelmää.

Jatkokurssi: Osallistuja hallitsee hälytysryhmässä toimimisen taidot. Osallistuja tietää, että muilla alueilla on erilaisia toimintatapoja. Osallistuja tuntee turvallisen toiminnan mallin tehtävällä. Osallistuja ymmärtää auttajan jaksamiseen liittyvät sekä purkukeskustelun merkityksen.

Vapepan hälytysryhmätoiminta

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun keskustoimikunnan vahvistamalla hälytysryhmien minimivaatimuksilla pyritään takaamaan avun laatu. Vaatimuksissa kuvataan sekä ryhmän että yksittäisen ryhmäläisen osaamisen tasoa, toimintaa, oikeuksia ja velvollisuuksia.

Kaikki mitä ensihuollon toimijat vapaaehtoisina, työntekijöinä tai luottamushenkilöinä tekevät, vaikuttaa siihen, millaista toiminta on ja millaisena se näyttäytyy muille. Jokainen toimija kantaa siksi vastuuta avun laadusta. On myös tärkeää, että vapaaehtoisauttajat ovat selkeästi tunnistettavissa ja varustautuneet joko oman järjestönsä tai Vapepan liivein ja selkämerkein.

Hälytysryhmien minimivaatimukset

Toimiakseen hälytysryhmänä vapaaehtoisryhmän on täytettävä seuraavat vähimmäisvaatimukset:

- oman järjestön ja Vapepan periaatteiden noudattaminen
- riittävästi osaamista hälytystehtäville
- säännöllinen kouluttautuminen ja harjoittelu
- edustus paikallistoimikunnassa tai yhteydet sinne
- säännöllinen raportointi toiminnasta
- huolletut ja hyväkuntoiset, sovitun mukaiset varusteet
- OHTO-hälytysjärjestelmään kirjautuminen

Hälytysryhmän johtaja vastaa ryhmänsä osaamisen tasosta sekä hälytystehtävään ilmoitetun kaluston kunnosta. Koulutettu ja varustettu vapaaehtoisryhmä ilmoitetaan viranomaisia avustavaksi hälytysryhmäksi kirjaimella se OHTO-hälytysjärjestelmään.

OHTO-hälytysjärjestelmä

Vapepa-verkoston kuuluvat hälytysryhmät käyttävät valtakunnallista tekstiviestipohjaista hälytysjärjestelmää (OHTO).

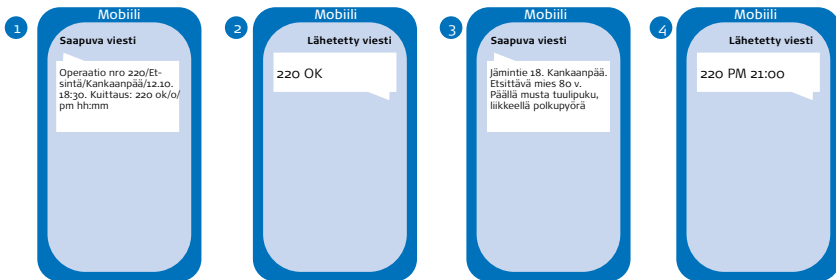
Kun viranomainen tarvitsee vapaaehtoisten apua, hän ottaa yhteyttä Vapepan valmiuspäivystäjään alueellisesti sovitun tavan mukaisesti. Tämän jälkeen valmiuspäivystäjä hälyttää Vapepa-johtajat ja tarvittavat vapaaehtoistoimijat.

Kuva: Miisa Kaartinen

OHTO-järjestelmässä ylläpidetään hälytysryhmien hälytyskortteja, joista ajetaan tuloste varajärjestelmäksi. OHTO-järjestelmään kirjataan kaikki hälytystilanneraportit, myös niistä hälytyksistä, joissa hälytys on tehty muuta kautta.

Kun vapaaehtoisryhmä täyttää hälytysryhmän minimivaatimukset, sen jäsenet rekisteröityvät OHTO-järjestelmään ohto.vapepa.fi -sivustolla. Jokainen ryhmäläinen rekisteröityy itse, minkä jälkeen hälytysryhmän ylläpitäjä liittää ryhmäläisen omaan hälytysryhmäänsä. Kukin järjestelmään kirjautunut ylläpitää itse omia henkilö- ja yhteystietojaan. Hänen antamansa tiedot on suojattu asianmukaisesti. Tietosuojaseloste on OHTO-järjestelmän etusivulla.

1 Saat hälytyksen tekstiviestinä puhelimeen. Esim.:
"Operaatio nro 220/Etsintä/Kankaanpää/12.10. 18:30. Kuittaus 220 ok/ei/pm hh:mm"

2 Vastaa viestiin:
220 OK = Pääsen ilmoitettuna ajankohtana
220 EI = En pääse lainkaan
220 PM 20:00 = Pääsen myöhemmin, klo 22:00

Kuva: Ohto-hälytystekstiviestin käsitteily. Viestin tulee aina vastata, riippumatta siitä pääsee ko osallistumaan hälytyksentavalle.

Hälytysryhmäläisen omat valmiudet

Muistettava:

- Oikea asenne auttamistehtävään
- Arvojen hyväksyminen ja niiden noudattaminen
- Kyky toimia johdettuna paineenkin alla

Huomioitava:

- Perhe ja työ
- Oma kunto ja mahdolliset rajoitukset
- Ikäsuositukset, hälytysryhmäläisen on oltava täysivaltainen

Tarkistettava:

- Lähtövalmius luvatus / sovitun mukainen
- Varusteet kunnossa ja lähtövalmiina
- Oma osaaminen

Johtaminen hälytystilanteissa

Vapaaehtoistoiminnan johtajat johtavat erilaisia ensihuollollisia tilanteita yhteistyössä viranomaisten kanssa. He koulutautuvat Vapepan tai oman järjestön johtamiskoulutuksissa saaden valmiuksia johtaa näitä erityistilanteita. Vapaaehtoistoiminnan johtajalla on apunaan johtoryhmä, joka koostuu eri osaajien joukosta, sekä joukkueen- ja ryhmänjohtajia operatiivista toimintaa johtamassa.

Johtoryhmätoimijat koulutautuvat huolehtimaan seuraavista tehtävistä:

- tiedottaminen ja viestintä (viranomaisten ohjeiden ja Vapepan mediaohjeen mukaisesti)
- toimistotyöt (vastaanotto, kirjaaminen, sähköiset apuvälineet, viestitys ja toimistopalvelut)
- huolto (muonitus, majoitus, kuljetus, materiaallinen apu)
- henkinen tuki ja ensiapu

Suurissa ensihuollollisissa auttamistilanteissa voidaan tarvita useampia eri toimialojen ryhmiä, joista jokaisella on oma ryhmänjohtaja. Ryhmät muodostavat joukkueen, jota johtaa joukkueenjohtaja.

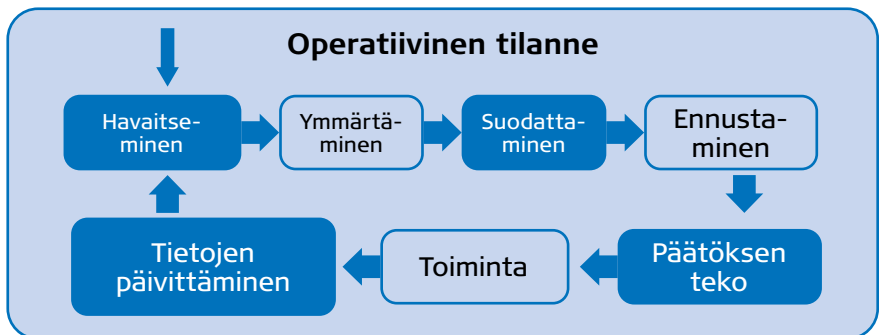

Kuva: Timo Heikkala, Punainen Risti

Johtamisen tilannehallinnan sekä toimintojen ohjaamisen perusta ja lähtökohta on reaaliaikainen tilannekuva. Se mahdollistaa joukon oman tilannetietoisuuden ylläpitämisen sekä oikean ja tulevaisuutta ennustavan tiedon välittämisen viranomaisille.

Tilannekuva on yksittäisistä tiedoista, sillä hetkellä koottu käsitys tilanteesta ja resursseista, jotka antavat perusteet tilannetietoisuudelle. Tilannekuvan muodostaminen lähtee viranomaisen antamasta tehtävästä. Tilannekuvaan kerätään vain oleellinen tieto, esimerkiksi siitä, mitä on tapahtunut, milloin on tapahtunut, missä on tapahtunut, miten paljon asioita tai tapahtumia on tapahtunut, mitä resursseja on käytettävissä jne. Tilannekuva on hyvä jakaa oleellisille toimioilla tärkeimmiltä osin.

Tilannekuvan muodostumisen vaiheet

Tilannetietoisuus on yksilön tai joukon oma tulkinta tietystä tilanteesta heidän omien kokemusten ja havaintojen kautta. Tilannetietoinen toimija tietää, mitä ympärillä tapahtuu, oletettavasti tulee tapahtumaan ja osaa toimia tietojensa perusteella.

Etenkin operatiivisessa tilanteessa hyvä tilannetietoisuus korostuu, sillä tilanteet etenevät nopeasti, toimijoita on päätöksenteossa useita ja tilanteesta kertovat ja siihen liittyvät tiedot ovat usein hajallaan eri toimijoilla tai järjestelmissä

Luottamuksellisuus ja vaitiolo

Onnettomuus- ja häiriötilanteissa viestinnästä ja tiedottamisesta vastaavat viranomaiset. Vapaaehtoistoimijat voivat tiedottaa ulospäin ainoastaan omasta osuudestaan ja siitäkkin viranomaisten kanssa sovitussa laajuudessa. Vapepan puolesta hälytystilanteissa viestinnästä vastaa tilannetta johtava vapaaehtoisjohtaja, esimerkiksi Vapepa-johtaja.

Vapaaehtoisilla on vaitiolovelvollisuus, joka koskee autettavia ja heihin kohdistuvaa auttamista. Tämä on tärkeä huomioida myös sosiaalisen median käytössä. Vaitiolovelvollisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Vapepan toiminnasta voisi tiedottaa. Sosiaalinen media, varsinkin Vapepan Facebook ja Twitter ovat käteviä tiedotuskanavia auttamistilanteessa. Jos alueesi Vapepalla on sosiaalisen median tili, sitä kannattaa hyödyntää. Tieto auttajien läsnäolosta luo turvallisuuden tunnetta. Sosiaalisessa mediassa voi kertoa, että Vapepa on paikalla auttamassa ja millaista apua annetaan. Joissain tilanteissa on hyödyllistä kertoa myös, mistä apua saa. Voi olla, että tiedottaminen sosiaalisessa mediassa herättää myös median kiinnostuksen. Vapepan mediaohjeessa kerrotaan miten ja miksi tiedotusvälineiden kanssa toimitaan. Auttamistilanteen jälkeen oivallinen hetki kertoa, miten Vapepa pystyi auttamaan ja kertoa samalla, miten toimintaan pääsee mukaan. Auttamistilanteista viestiminen voi herättää uusien vapaaehtoisten kiinnostuksen toimintaan.

Kuva: Saara Mansikkamäki, Punainen Risti

Turvallinen toiminta ensihuoltotehtävillä

Hälytystilanteessa tärkein turvallisuustekijä on kukin hälytysryhmäläinen itse. Tilanteessa on tärkeää toimia annettujen ohjeiden mukaisesti, rauhallisesti ja mukauttamalla oma käyttäytyminen tilanteen vaatimuksiin. Annettujen ohjeiden tulee olla selkeitä ja ajantasaisia, jotta toiminta on turvallista. Jokaisen vapaaehtoisen oikeus on saada asianmukainen perehdytys myös turvallisuusnäkökulmasta.

Huomatessa epäkohtia tai riskejä, jotka voivat vaikuttaa tilanteen hoitamiseen, tulee niistä välittömästi tiedottaa tilannetta johtavalle vapaaehtoisjohtajalle ja/tai viranomaiselle. Tilanteen muuttuessa uhkaavaksi tai vaaralliseksi on siitä poistuttava välittömästi, mikäli mahdollista ja hälytetävä lisää apua. Monet jäsenjärjestöt tarjoavat jäsenilleen myös turvallisuuskoulutusta.

Käyttämällä Vapepan tai oman järjestön tunnuksia toiminnassamme edustamme Vapepa-verkostoa ja olemme selkeämmin tunnistettavissa. Työparityöskentely tekee toiminnasta turvallisempaa ja on henkisesti kevyempää. Omasta jaksamisesta tulee pitää huolta ja tarvittaessa hakea tukea jaksamiseen.

Kuva: Joonas Brandt, Punainen Risti

Auttajan jaksaminen

Auttajan on huolehdittava omasta hyvinvoinnistaan ja tunnistettava oma rajallisuutensa. Itselleen sopimattomista tehtävistä on osattava kieltäytyä. Kaikkien ihmisen – myös vapaaehtoisten – elämäntilanne voi joskus olla sellainen, etteivät omat voimavarat riitä muiden auttamiseen. Silloin on vastuullista jättäytyä vaikkapa pienelle tauolle auttamistyöstä. Yksittäinen auttamistilanne voi olla sisällöltään sellainen, että se koskettaa vapaaehtoista tai hänen elämäkokemuksiaan liian läheisesti, jolloin vapaaehtoisella on sekä oikeus että velvollisuus kieltäytyä tehtävästä. Hälytystehtävästä kieltäytymistä ei koskaan tarvitse erikseen perustella.

Auttamistilanteissa esiin tulleisiin asioihin ja tapahtumiin reagoivat myös auttajat itse. Auttajilla voi ilmetä samanlaisia reaktioita kuin autettavilla. Reaktiot saattavat ilmaantua myös jälkikäteen.

Huolehtiaksesi omasta jaksamisestasi auttamistilanteessa muista seuraavat asiat:

- Auttamistyössä paineita tulee sekä auttamistilanteesta että mahdollisesti "henkilökemioista" tai johtamisesta.
- Voit tuntea riittämättömyyden tunteita, turhautumista ja väsymystä auttamistilanteessa ja sen jälkeen. Tämä on normaalia.

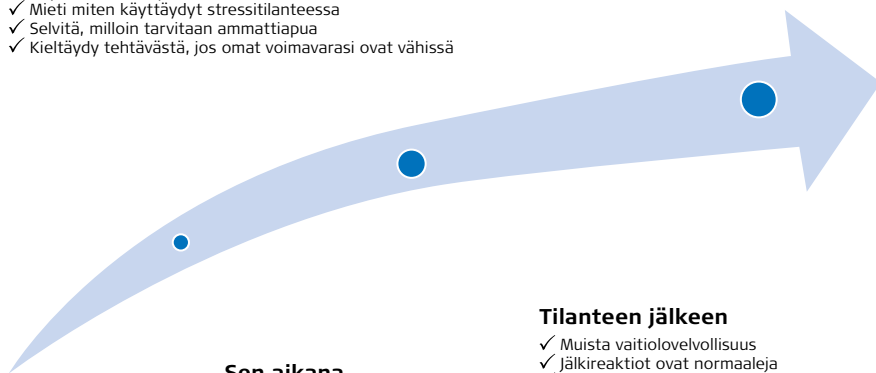
- Pidä riittävästi taukoja. Niiden pitämisestä tulee sopia ryhmänjohtajan tai työparin kanssa. Tilanteen johtajan pitää tietää, missä kukin tilanteessa toimiva vapaaehtoinen kulloinkin on.
- Osallistu purkukeskusteluun ennen kotiin lähtöä.
- Käy tarvittaessa auttamistilanne läpi ryhmän kanssa.
- Pidä riittävä lepotauko ennen lähtöä seuraavalle hälytystehtävälle.
- Vältä alkoholin ja muiden päihteiden käyttöä rentoutumiskeinona.
- Selvitä jo ennen tehtävää, miten saat tarvittaessa tukea jaksamiseesi, esim. Keneen sinun pitää jäsenjärjestöissäsi olla yhteydessä, jos tarvitset tukea kuormittavan tilanteen käsittelyyn

Purkukeskustelu (defusing) tulee käydä aina sellaisen tapahtuman jälkeen, joka voi aiheuttaa auttajalle psyykkistä stressiä ja vaikeuttaa hänen paluutaan normaaliin elämänrytmiin.

Purkukeskustelu toteutetaan auttamistilanteessa olleiden auttajien kesken heti auttamistoimien jälkeen. Se on luottamuksellinen pienryhmäkeskustelu, jonka sisällöstä ei puhuta ulkopuolisille. Purkukeskustelun vetämisen voi ottaa hoitaakseen ryhmänjohtaja tai muu erikseen sovittu henkilö. Vapaaehtoisten purkutilanteessa auttajat saavat mahdollisuuden käydä läpi tapahtumia ja keskustella päällimmäisistä tunteistaan. Purkukeskustelulla ei tarkoiteta kritiikkipalaveria eikä teknistä purkutilaisuutta. Purkukeskustelun aikana arvioidaan mahdollinen ammatillisen jälkipuinnin tarve sekä keskustellaan ja sovitaan jatkotoimista.

Ennen tilannetta

- ✓ Ylläpidä auttamistaitojasi
- ✓ Käy mielessäsi läpi auttamistilanteita
- ✓ Mieti miten käyttädyt stressitilanteessa
- ✓ Selvitä, milloin tarvitaan ammattiapua
- ✓ Kieltäydy tehtävästä, jos omat voimavarasi ovat vähissä

Sen aikana

- ✓ Keskity tehtävääsi
- ✓ Suojele itseäsi
- ✓ Työskentele aina parin kanssa
- ✓ Syö ja lepää säännöllisesti
- ✓ Pyydä apua kun sitä tarvitset

Tilanteen jälkeen

- ✓ Muista vaihtolovelvollisuus
- ✓ Jälkireaktiot ovat normaaleja
- ✓ Palaa arkirutiineihin
- ✓ Lepää ja rentoudu
- ✓ Harrasta totuttuun tapaan
- ✓ Käy tilanne läpi ryhmän kanssa
- ✓ Osallistu tarjottuun purkukeskusteluun
- ✓ Hae lisäapua tarvittaessa

LÄHDELUETTELO

Kokonaisturvallisuuden sanasto (TSK 50, 2017)

Pelastuslaki 379/2011

Rahankeräyslaki 863/2019

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

Sosiaalitoimen valmiussuunnitteluopas. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:12.

Valmiuslaki 1552/2011

Äkillisten traumaattisten tilanteiden psykososiaalisen tuen kehittämisen työryhmän loppuraportti. STM:n raportteja ja muistioita 2019:46

Vapaaehtoinen
pelastuspalvelu

VAPAAEHTOISEN ENSIHUOLTO-OPAS

Ensihuolto on vapaaehtoisten järjestämää monipuolista apua ja tukea onnettomuuden kokeneille ja heidän läheisilleen. Ensihuolto aloitetaan heti pelastamisen jälkeen, ja sitä jatketaan tarvittaessa onnettomuutta seuraavien vuorokausien ajan.

Vapaaehtoisen ensihuolto-oppaassa käsitellään ensihuollon toimintamutuja, Vapaaehtoisen pelastuspalvelun valmiutta, käytännön auttamistilanteita sekä viranomaistoimintaa. Opas on tarkoitettu Vapaaehtoisen pelastuspalvelun ensihuollon koulutusmateriaaliksi.

Suomen Punainen Risti
Keskustoimisto
020 701 2000
Tehtaankatu 1a
00140 Helsinki
vapepa.fi